

Коваленко Олександр Вікторович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри екології та ботаніки, Сумський національний аграрний університет, 40021, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160, тел.: +380542-70-11-54, e-mail: olexkovalenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1043-6679>.

Скляр Вікторія Григорівна, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та ботаніки, Сумський національний аграрний університет, 40021, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160, тел.: +380542-70-11-54, e-mail: skvig@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-1301-7384>.

ВІДБІР ЗМІСТУ РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Вступ. Необхідність вивчення регіонального компонента під час підготовки фахівців туристичної сфери відзначають багато дослідників. Зміна за останні кілька років географічних, економічних, історико-політичних факторів змушує приділяти дедалі більшу увагу вивченню та освоєнню для туристичної діяльності нових регіонів країни. Бажання виявити нові території, які мають рекреаційний потенціал, цілком виправдане. Скорочення курортів на морських узбережжях, надмірна завантаженість традиційних туристських територій, нерівномірний економічний розвиток регіонів країни, проблеми екологічного, політичного плану тощо – всі ці причини сприяють тому, що в останні роки все більша увага приділяється регіональному компоненту як у шкільних програмах, так і у програмах закладів вищої освіти. Під час підготовки фахівців туристського профілю у навчальних закладах також запроваджується курс з історії освоєння та вивчення рекреаційного потенціалу своєї місцевості, свого краю.

Туристська освіта йде послідовно з розвитком туризму, долаючи його стихійність, нерозривність, бум, обмеженість географічних районів та природно-кліматичних територій та випереджаючи розвиток туризму, обґрунтовуючи логіку, специфіку, різноманітність та багатofакторність педагогічних умов формування та функціонування безперервної загальнодоступної системи професійної освіти в туризмі.

В даних умовах виникає потреба у перегляді змісту програми з історії та культури України, рекреаційному ресурсознавству, географії туристських центрів, екології й інших дисциплін для підготовки фахівців туристського профілю та розробки нової моделі навчання, що враховує специфіку майбутньої професійної діяльності менеджерів туризму, що працюють у своїх регіонах.

У зв'язку з цим, регіональний компонент має стати одним з розділів щодо перелічених вище предметів, для формування у майбутніх фахівців сфери туризму відповідної компетенції. У сучасних умовах, у зв'язку з підвищеним інтересом до регіонального компонента у світлі найкращого розвитку туристської діяльності у своєму регіоні має здійснюватися відповідна підготовка студентів, майбутніх менеджерів туризму, здатна допомогти їм у майбутній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних тем досліджень європейських учених є регіональний економічний розвиток. Воно було й в центрі уваги відділу вивчення туризму та відпочинку кафедри географії Единбурзького університету. У свій час цей відділ видав серію економічних звітів для розвитку регіонів Великобританії. Ці роботи були використані багатьма європейськими країнами, в яких нині туризм є головною галуззю регіонального розвитку. У книзі «Туризм та економічний розвиток: досвід

Західної Європи» робиться висновок про те, що туризм не передбачає однієї універсальної моделі розвитку, та інакше і не може бути в умовах різних регіональних особливостей, тому що саме місцевий колорит таки сприяє створенню унікальної культурної мозаїки й викликає такий живий інтерес серед туристів [4].

Регіональний аспект у дослідженнях європейського туризму також проявляється у трактуванні проблем екології, оскільки вони нерозривно пов'язані з топографічними та політичними моментами. Наприклад, у Польщі взаємозв'язок між туризмом та захистом навколишнього середовища так само визначає законодавчі заходи в туристській політиці, в якій вона досліджує дані фізичних та соціально-географічних досліджень. Такі політичні та економічні аспекти набувають великої значущості у ситуаціях, коли туризму доводиться долати політичні кордони, як, наприклад, у країнах Середземномор'я.

На нашу думку, при розробці моделі регіонального компонента професійної освіти при підготовці фахівців сфери туризму важливо виходити з таких вимог:

- врахування стану соціокультурного середовища, потреби та можливості регіону, аналіз професійної діяльності фахівців галузі туризму в умовах певного регіону;
- орієнтування на формування кінцевого результату;
- необхідності збереження загального освітнього простору, пріоритету особистості студента, обліку його здібностей, інтересів.

Регіональний компонент вищої освіти покликаний сприяти адекватному самовизначенню студентів, їх творчої самореалізації у конкретному економічному та культурному середовищі, формуванню національної самосвідомості та творчих здібностей, вихованню на культурних традиціях

свого народу зі збереженням функціонального поля інших культур, які забезпечують міжкультурне спілкування та підвищення культурного рівня майбутніх спеціалістів.

Національно-регіональна система освіти враховує національні традиції, особливості, менталітет народу, який проживає на даній території; ідеї розвитку національної культури, досвід народної педагогіки у вихованні дбайливого ставлення, любові до природи рідного краю [2].

Методика відбору та структурування змісту регіонального компонента професійної туристської освіти повинні обов'язково враховувати етнокультурний аспект професійної туристської підготовки, що показує соціально-економічні, історичні, культурні, природно-географічні особливості регіону, а також професійні суспільно-культурні види діяльності спеціаліста.

При доборі матеріалу для регіонального компонента змісту необхідно спиратися на загальні дидактичні принципи. Під принципами ми розуміємо основні вихідні положення, якими слід керуватися викладачам у разі відбору необхідного матеріалу за регіональним компонентом освіти.

Одним із завдань нашої роботи є відбір змісту регіонального компонента для навчально-виховного процесу. До вихідних критеріїв відбору ми віднесли такі: популярність, вагомість, атрактивність об'єкту (сюди включені історико-культурні та природні об'єкти).

У відборі змісту регіонального компонента важливе місце посідає питання систематизації. Матеріал спочатку заноситься до комп'ютерних програм обробки даних, де розподіляється за розділами та темами (відповідно критеріям відбору вноситься до структури регіонального компонента).

Регіоналізація змісту історичної освіти реалізується в історичному краєзнавстві, основним принципом якого є діалектичний взаємозв'язок

частини та цілого, тобто історії країни та історії краю, регіону. Регіональна історична освіта в закладі освіти туристського профілю покликана формувати поняття про національну культуру, закладати ідейні, світоглядні засади міжнародної згоди. Наявність та використання культурно-історичних ресурсів, історії промисловості та сільського господарства, народних промислів – є предметом безпосереднього професійного інтересу майбутніх фахівців у галузі туризму.

Соціальна та професійна адаптація випускників сфери туризму неможлива без вивчення регіональних проблем соціуму. Тому регіональне спрямування соціальної освіти є елементом професійної підготовки фахівця з туризму. Майбутні фахівці в галузі туризму повинні знати, яку інформацію та як можна отримати за допомогою соціального дослідження, як користуватися нею у певних регіональних умовах [5].

Вивчення регіону, де студент має працювати в майбутньому, сприяє його пізнавальній та творчій діяльності, надає емоційний настрій у навчальній роботі, розвиває дослідницькі навички. Студенти вже на першому курсі підготовлені до таких видів діяльності як інтерв'ювання, вивчення архівних документів, систематичних даних, картографічних джерел, спостереження за об'єктами в природі, відбір необхідних фактів у друкованих чи електронних виданнях і ресурсах. Подібні джерела допомагають у написанні курсових робіт, рефератів та нескладних дослідницьких статей.

Нині відбувається переорієнтація туристських фірм на внутрішній туризм. Північний схід України, завдяки особливому географічному положенню та своєрідному комплексу природних пам'яток, становить значний інтерес для туристських поїздок громадян з інших регіонів чи країн. Тому потрібні фахівці, які знають закономірності формування територіальних

рекреаційних систем, розвиток та розміщення територіальних рекреаційних систем усіх типів та рангів, які вміють прогнозувати зміни та оптимальне функціонування територіально-рекреаційних систем.

Включення регіонального компонента до структури та змісту дисциплін освітньо-професійних програм за напрямом підготовки «Туризм», а також розробка та введення в навчання спеціальних курсів з регіонального компонента змісту туристської освіти, дозволяють розв'язати наступні проблеми:

- цілісне оновлення освітньої системи із включенням регіонального компонента;
- інтеграція освітнього процесу;
- гуманітаризація освітнього процесу, становлення у молоді, що навчається, цілісної еколого-культурологічної картини;
- гуманізація світогляду, діяльності та взаємодії учасників навчального процесу;
- диференційований та індивідуальний підходи, особистісний розвиток студентів;
- валеологічна спрямованість освітньої системи;
- розвиток творчості студентів;
- розробка та здійснення розширеної освітньої програми, розвиток загальної культури студентів;
- розширене викладання;
- професійна орієнтація та перед професійна підготовка студентів;
- соціалізація та адаптація студентів;
- вдосконалення професійної майстерності та професійної культури викладача.

Надання регіональному компоненту статусу спеціального курсу різко збільшує його значення в освіті, вихованні та розвитку студентів. К. Ушинський писав: «Найрізкіша, та що найбільш впадає в око, відмінність західного виховання від нашого полягає... у тому, що людина західна, як освічена, а й навіть напівосвічена, завжди ближче знайома зі своєю батьківщиною: з рідною їй мовою, літературою, історією, географією, статистикою, політичними відносинами, фінансовим становищем та іншим, а наша людина завжди менш знайома саме з тим, що до неї ближче: зі своєю батьківщиною і всім, що до неї відноситься» [3]. Ця думка не втратила своєї актуальності до нашого часу. Поступово підхід до вивчення свого краю змінюється, саме зростає розуміння його ролі.

Сучасна ідеологія освіти орієнтована на розвиток особистості студента, на допомогу кожному випускнику у виборі життєвого шляху. Відомо, що розвиток особистості відбувається насамперед у навчально-пізнавальній діяльності. В основі розвитку особистості лежить задоволення її потреб. Звідси важлива вимога до програм з регіональним компонентом – вони мають бути особистісно-орієнтованими, що передбачає оновлення змісту дисциплін, які вивчаються, істотна зміна організації навчання, виховання та розвитку студентів.

У педагогічній науці активно розвивається ідея соціалізації особистості слухача. Соціалізація – це процес засвоєння людиною соціального досвіду, норм, цінностей, ролей. Регіональний компонент допомагає пізнанню соціального світу, допомагає бачити навколишній світ таким, яким він є, зробити правильний вибір життєвого шляху. До соціальних ролей можна віднести три найважливіших і тісно пов'язаних з вивченням регіонального компонента: я – мешканець, я – працівник, я – громадянин [1].

Рівень підготовки студентів до освоєння цих ролей передбачає істотні зміни щодо регіонального компонента. Необхідні розгорнуті знання про природу, економічні, історичні та соціальні особливості розвитку свого регіону, особливості розвитку виробництва регіону на основі ринкових відносин.

Для цілей професійної підготовки молоді важливою є дотримання умов моделювання змісту освіти. По-перше, зміст діяльності навчального закладу має відповідати предметному змісту професії або окремої спеціальності, відповідати вимогам підготовки спеціаліста (бути професійно спрямованими), а також враховувати потреби та інтереси самого студента. По-друге, алгоритм дій, які закладені у заняття, повинен включати саме ті вміння (інтелектуальні, творчі, інші), які необхідно сформувати або розвинути для опанування певним обсягом практичного досвіду цієї діяльності, для створення базису самореалізації [2].

Педагогам необхідно також врахувати, що формування та розвиток професійних знань і навичок, професійно важливих компетенцій, треба здійснювати поетапно, а саме: накоплення, розвиток системи опорних знань як основних елементів змісту певного поняття; інтеграція елементів змісту із дидактичними прийомами; використання сформованих компетенцій як цілісної системи професійно важливих знань та умінь на шляху їх закріплення та розвитку; постійні моделі «випускник–ринок».

Отже, аналіз цінностей культурно-історичної та природної спадщини в регіонах країни та особливостей туристської освіти дозволив виділити основні компоненти професійної підготовки, до яких нами віднесені загальнокультурні, загальнонаукові та регіонально-профільні знання краєзнавчого характеру. Систематизація змісту освіти та нормативно-правових

засад діяльності загальноосвітніх установ дозволила розробити регіональну модель професійної підготовки фахівців у рамках спеціальності «Туризм».

Розроблено навчально-методичну документацію, що забезпечує організацію навчального процесу та послідовність освоєння знань та умінь менеджера туризму з елементами початкової спеціалізації туристично-екскурсійного профілю. Формування інтересу студентів до історико-краєзнавчої, культурної та природної спадщини рідного краю з використанням прийомів особистісно-орієнтованого навчання забезпечили повноту знань регіонального характеру.

Висновки. Підсумовуючи все зазначене вище, можна зробити наступні висновки про те, що регіональний компонент освіти ми розглядаємо як необхідну педагогічну умову, що забезпечує ефективність реалізації особливостей етнокультури, природи, географії, історії, економіки регіону, облік яких сприяє створенню та просуванню туристичного продукту у конкретному регіоні. Педагогічні умови реалізації регіонального компонента туристської освіти враховують етнокультурний аспект гуманітарної освіти при підготовці фахівців сфери туризму у ЗВО; виявляються в соціально-економічних, природно-географічних, культурно-історичних особливостях розвитку регіону, професійних та суспільно-культурних видах діяльності спеціаліста, які розкривають у змістовному аспекті навчальні плани та програми підготовки фахівців з туризму, об'єднують базовий та регіональний рівні, загальне та специфічне в зміст та технології навчання; в організаційному аспекті розкривають поетапність включення навчальних програм, що містять регіональний компонент у навчальний процес; у методичному аспекті розкривають вибір ефективних методів та форм, що забезпечують високий

рівень професійної підготовки студентів з урахуванням регіонального компонента.

У стрімкому та суперечливому процесі переоцінки цінностей на сучасному етапі розвитку виховання любові до рідного краю за допомогою регіонального компонента має зіграти свою творчу роль. Коріння безгосподарності та безладдя, варварського ставлення до рідної природи, до рідної культури значною мірою пов'язані з духовною непорядністю, моральною ущербністю сучасного громадянина. Ми часто втрачаємо з виду, що любов до батьківщини не можна виховати гучними та широкомовними гаслами, що це почуття формується в людині всіма враженнями повсякденного буття, що починається воно з любові й синівської поваги до «малої» батьківщини, до сім'ї, до будинку де ти народився і ріс, до рідного краю.

Список використаних джерел:

1. Березовська Л. І., Русин Є. В. Психологічні аспекти конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів туристичної галузі. Вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка і психологія», 1(9) 2019. с. 252-255.
2. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі : навчально-методичний посібник. Київ : Вища школа, 2008. 719 с.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 томах. Київ : Освіта та наука, 1990. 488 с.
4. Allan M. Williams, Gareth Shaw. Tourism and Economic Development: European Experience. Belhaven Press, 3rd Edition, 1999. 444 p.
5. Lee, W. S., & Moon, J. Development of a Personal Values Scale For Tourism Using a Mixed Method. Tourism Culture & Communication. 20(4) 2020. p. 207-218.